

TARTU ÜLIKOO
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
USUTEADUSKOND

MARIETTA ALLIKSAAR

**ÕPPEMATERJALID KURSUSELE „EESTI USULINE MAASTIK“
SEITSME KONFESSIOONI NÄITEL**

MAGISTRIPROJEKT

Juhendaja *dr. theol.* Olga Schihalejev

TARTU
2023

Sisukord

Eessõna	3
Sissejuhatus	4
1. Õppematerjali teoreetilised alused	6
1.1. Freathy ja teiste metoodika kohandamine	9
1.2. Autentse materjali kasutamine tundides	10
1.3. Nüüdisaegne õpikäsitlus	14
1.4. Õppematerjali valitud algallikad	15
2. Magistriprojekti protsessi kirjeldus ja analüüs	16
2.1. Tööprotsessi kirjeldus	16
2.2. Valminud õppematerjali analüüs	17
3. Magistriprojekti tutvustus	24
3.1. Üldülevaade	24
3.2. Käsitletud teemad	27
3.3. Õppematerjali kasutamine	29
Kokkuvõte	30
Bibliograafia	31
Summary	34

Eessõna

Käesoleva magistriprojekti valmimisele andis tõuke Pille Valgu nimeline stipendium, mille abil oma magistriprojekti teemani jõudsin. Soovin selle eest tänada Tartu Luterlikku Peetri Kooli.

Tänan ka Eesti Kirikute Nõukogu, mille sihtstipendium töö valmimisele keskenduda aitas.

Olgu tänatud nii Tartu Ülikooli usuteaduskond kui ka mu väga heasüdamlik juhendaja Olga Schihalejev, kes mind vastavalt vajadusele kas nõu või toetussõnadega raskustest välja aitas.

Viimaks tänan oma armast abikaasat Raunot, kelle vankumatu usk mind lõpuks lõpusirgeni viis.

Tartu, 2023

Sissejuhatus

Koostas in oma magistriprojekti raames õppematerjale kursusele „Eesti usuline maastik“, sest seni on kursuse käsitlemine koolides pigem tahaplaanile jäänud. Teiste usundiõpetuste kursuste jaoks on loodud nii materjale kui õpikuid, kuid „Eesti usulise maastiku“ kursusele ei ole ei õpikut ega ka muid avalikult kättesaadavaid materjale.¹ Kuna suur osa kursusest „Eesti usuline maastik“ käsitleb kristlust, valisin magistriprojekti seitse konfessiooni, mille kohta õppematerjalid koostas in (luterlus, õigeusk, katoliiklus, baptism, nelipühilus, vanausulised, adventism) ning mida kõiki usundiõpetuse ainekavas ka käsitletakse, sest minu hinnangul on neil konfessioonidel selged eripärad, mis muudab nad gümnaasiumiõpilasele kergemini mõistetavamaks ja võrreldavaks. Konfessioonide valik on piiratud ka seetõttu, et magistriprojekti töömaht ei võimalda välja töötada materjale tervele kursusele. Pärast töö kaitsmist on materjalid avalikult veebis kättesaadavad.

Olen iga konfessiooni kohta koostanud kaks alateemat. Ühe puhul analüüsitakse mõnd kõnealuse konfessiooniga seonduvat juhtumit või teemat, mis on ka ühiskonnas laiemalt kajastust leidnud. Teise puhul võetakse vaatluse alla aga mõni küsimus või nüanss, mis seostub eriomaselt just selle konfessiooni õpetusega. Kuna usundiõpetuse ainekava üks olulisi eesmärke on õpilastel aidata mõtestada ka seda, millega nad igapäevaelus kokku puutuda võivad², otsustasin oma töös põhimaterjalina kasutada autentset materjali ehk uudiseid, arvamuskõrvalikke, usklike seisukohavõtte (nii vaimulikud kui koguduseliikmed), avalikke sotsiaalmeediapostitusi ja muud säärast. Seejuures olen lähtunud põhimõttest, et olemasolevat õppematerjali ei ole mõtet dubleerida, mistõttu ei ole ma õppematerjali näiteks ajaloolist või õpetuslikku ülevaadet lisanud.³ Kuna erialase ettevalmistusega õpetajal ei tohiks faktoloogia

¹ Siiski on olemas ka gümnaasiumites kasutatav õpik, milles käsitletakse põgusalt suuri maailmausundeid, kuid mitte kristlust. Vt Halme, L., Parviola, J., Sjöblom, T., Vaaramo, R., Ringvee, R., Valk, H. (2010). *Usundid. Müüdid. Jumalad. Tavad. Sümbolid*. Tallinn: Koolibri.

² Vt eesmärke Gümnaasiumi riiklik õppekava (2021). *Riigi Teataja*, 23.04.2021. <https://www.riigiteataja.ee/akt/123042021011> lisa 13.

³ Näiteks on olemas dr. Priit Rohtmetša videoloengud Eesti usuelust, mille põhiosa käsitleb kristlikke konfessioone Eestis. Videoloengud on kättesaadavad YouTube'is. Vt esitusloend Dr. Priit Rohtmetša loengud Eesti usuelust 2022. Siseministeerium. YouTube. <https://www.youtube.com/playlist?list=PLnxuvGFPMWQplxav-O1z4MHmVA/ESUUTyy>. Samuti on vastavasisuline info kergesti leitav nt Hiimäe, R. (2019). *Usulised ja vaimsed õpetused Eestis*. Tallinn: Varrak ja Au, I. & Ringvee, R. (2007). *Usulised ühendused Eestis*. Tallinn: Allika.

esitamisega probleeme tekkida, olen õppematerjalis keskendunud analüüsile mitte faktidele. Seetõttu ei ole materjalidesse sisse ehitatud ka sisuliste teadmiste kontrolli.

Töö on jagatud kolmeks osaks: esimene keskendub õppematerjali teoreetilistele alustele ning selgitab valitud metoodika lähtealuseid. Teine osa kirjeldab magistriprojekti valmimise protsessi ning analüüsib selle elluviimist ning kolmas osa tutvustab valminud õppematerjali. Tööle lisatud bibliograafia kajastab siinse teksti kirjutamisel tarvitatud allikaid, õppematerjalide koostamisel kasutatud materjalide bibliograafia on leitav veebikeskkonnas koos valminud materjalidega.

Töö koostamist on „Eesti usulise maastiku” kursuse materjalide loomiseks ette nähtud sihtstipendiumiga toetanud Eesti Kirikute Nõukogu.

1. Õppematerjali teoreetilised alused

Õppematerjali põhiline raamistus põhineb Giles Freathy, Rob Freathy, Jonathan Doney, Karen Walshe'i ja Geoff Teece'i metoodikal, mille nad on kõige põhjalikumalt avanud „The RE-searchers: A New Approach to Primary Religious Education“.⁴ Materjalis lähenetakse religioonile nelja erineva uurimisperspektiivi kaudu, mida kõiki on valitud esindama väljamõeldud tegelane ehk n-ö usundiõpetuse (*religious education*) uurija. Igal uurijal on konkreetne vaatenurk ja uurimismetoodika, mille kaudu ta religioonile ligineb. Kuigi metoodika on koostatud Inglismaal ning mõeldud kasutamiseks kuni 11-aastaste õpetamisel, on selle põhiraamistik Eesti gümnaasiumite usundiõpetuse õpetamiseks kohandatav.

Ühest küljest võimaldab Freathy ja teiste metoodika usundiõpetuses käsitletavatele usunditele nende ühiskondlikku mõõdet uurides kriitiliselt läheneda, teisalt ei puudu sealt ka n-ö seesolija perspektiiv, mis muudab aine käsitlemise terviklikumaks ja on minu hinnangul parem kui seda oleks pelk faktidele keskendumine. *RE-Searchers*'i metoodika põhineb 2014. aastal Exeteri ülikoolis läbi viidud uurimisprojektil, mille eesmärk oli luua usundiõpetuse metoodika, mis oleks mõeldud kasutamiseks mitmekesise usulise taustaga õpilaskollektiividega mittekonfessionaalsetes koolides. Autorid nendivad seejuures aga, et sama metoodikat saab kasutada mistahes usulise kuuluvusega õpilastega töötades ning hoolimata kooli konfessionaalsusest või selle puudumisest.⁵ Seetõttu võib seda pidada sobilikuks ka Eesti oludesse, kus valdav osa koole (isegi kui piirduda nendega, kus juba usundiõpetust valikainena pakutakse) ei ole konfessionaalse taustaga ning ka õpilaste seas on eelduslikult esindatud erinevad religioossed ja mittereligioossed maailmavaated.

⁴ Freathy, G., Freathy, R., Doney, J., Walshe, K., Teece, G. (2015). *The RE-searchers: A New Approach to Primary Religious Education*. Exeter: University of Exeter.

Autorite metoodikast vt ka:

Freathy, R., Doney, J., Freathy, G., Walshe, K., Teece, G. (2017). Pedagogical Bricoleurs and Bricolage Researchers: The case of Religious Education. *British Journal of Educational Studies*. 65(4), 425–443.

Freathy, R. & John, H. C. (2019). Religious Education, Big Ideas and the study of religion(s) and worldview(s). *British Journal of Religious Education*. 41(1), 27–40.

Freathy, R. & Freathy, G. (2013). FORUM: Initiating Children into Hermeneutical Discourses in Religious Education: A Response to Rachel Cope and Julian Stern. *Journal for the Study of Spirituality*. 3(2), 156–167.

Freathy, R. & Freathy, G. (2013). RE-searchers: a dialogic approach to RE in primary schools. *Resource*. 36(1), 4–7.

Freathy, R. & Freathy, G. (2014). The RE-searchers: promoting methodologically oriented RE in primary schools. *RE Today*. Summer 14, 50–51.

⁵ Freathy, Freathy, Doney, Walshe, Teece, 2015: 5–6.

Lisaks sellele, et *RE-Searchers*'i metoodika on loodud sihipäraselt mittekonfessionaalsena, on see ka hästi kooskõlas nii meil kehtiva usundiõpetuse ainekava kui ka nüüdisaegse õpikäsituse põhimõtetega⁶. Näiteks soosib usundiõpetuse ainekava arutelude ja vestluste pidamist ning kriitilise mõtlemise arendamist läbi probleemülesannete lahendamise, samuti maailmavaatelistele küsimustele üle arutlemise, mööndes seejuures sellegi olulisust, et õpilased mõistaksid, et alati pole kõigis küsimustes õigeid ja valesid vastuseid.⁷ Samuti on *RE-Searchers*'i metoodika rõhutatult õpilasi kaasav, luues eeldused interaktiivse õppetöö läbiviimiseks. Michelene T. H. Chi ja Ruth Wylie ICAP-hüpoteesi järgi on õpilaste kaasamist võimalik hinnata nelja kategooria järgi – interaktiivne (*interactive*), konstruktiivne (*constructive*), aktiivne (*active*) ja passiivne (*passive*). Passiivse kaasatuse korral on õpilased informatsiooni vastuvõtja rollis ega töötle seda aktiivselt (nt kuulavad loengut seda seejuures konspekterimata). Aktiivse kaasatuse puhul lisandub info esmase töötlemise mõõde, nt kirjutatakse kuuldu üles, korratakse seda vms. Konstruktiivne kaasatus tähendab info ümbersõnastamist oma sõnadega, aga ka teemakohaste küsimuste küsimist või varasemalt õpituga võrdlemist. Interaktiivne kaasamine kätkeb endas aga nt paarilisega küsimustele vastamist, grupiarutelust või debati raames oma seisukoha kaitseks argumenteerimist. Seejuures paigutuvad need kategooriad järjekorda, kus passiivsest interaktiivse poole liikudes õpiedu kasvab.⁸ *RE-Searchers*'i lähenemine on ka Chi ja Wylie töö valguses selgelt interaktiivse või vähemalt konstruktiivse iseloomuga, kätkedes endas juba eelduslikult koostõised viise, et püstitatud probleemülesandeid lahendada. Selle valguses ühildub nii Freathy jt metoodika kui käsitlus interaktiivsest õppimisest hästi ka usundiõpetuse ainekavaga, mis – nagu juba öeldud – rõhutab rühmatööde ja ühisarutelude rolli.

Autorid ise seavadki oma metoodika aluseks lähtekoha, mille järgi on usundiõpetuse eesmärk anda õpilastele teemakohaseid alusteadmisi ja -oskusi ning kaasata neid informeeritud dialoogidesse, millest ei puuduks ka kriitiline ning empaatiline mõõde. Seda tehes võetakse arvesse, et religioon on olnud, on praegu ning ilmselt ka jääb väga eri tasanditel (isiklikul, ühiskondlikul, majanduslikul jne) oluliseks teguriks, mille akadeemiline eritlemine on vajalik ning seetõttu on tarvilik ka õpilaste sellekohaste teadmiste ning pädevuste arendamine. Samuti

⁶ Vt alapeatükki 1.3.

⁷ Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2023.

⁸ Chi, M. T. H. & Wylie, R. (2014). The ICAP Framework: Linking Cognitive Engagement to Active Learning Outcomes. *Educational Psychologist*. 49(4), 219–243. Chi ja Wylie hüpotees on leidnud esialgset kinnitust mitme empiirilise katse varal.

peavad nad enda sõnutsi oluliseks erinevate pedagoogiliste lähenemiste ühildamist ning seeläbi erinevate teooriate ning meetodite kasutamist, mitte erinevate pedagoogikate vastandamist.⁹

Freathy jt välja mõeldud tegelased esindavad tegelikult nelja erinevat viisi, kuidas religiooni süvitsi uurida, aga ka nelja erinevat meetodikat. Esimene tegelane (*Ask-it-all Ava*) pärib inimeste veendumuste ja aadete järgi isiklikul tasandil, püüdes saada selgust selles, kuidas usklikud maailma näevad, mis neile oluline on ning kuidas eri inimeste vaated omavahel suhestuvad. Sisuliselt on tegemist religiooni eritlemisega isiklikul- ja tundetasandil. Ava kasutatav uurimismeetod on peamiselt intervjuude tegemine.¹⁰ Teine (*Debate-it-all Derek*) on huvitatud tõe väljaselgitamisest ning läheneb sellele analüütiliselt, lahates olulisi teemasid ning pöörates tähelepanu väiteid toetavate argumentide loogikale. Derek esindab ratsionalistlikku vaadet religioonile ning tema roll on religioosete väidete tõeväärtuse üle arutlemine läbi (teo)loogilis-filosoofilise argumentatsiooni.¹¹ Kolmanda (*Have-a-go Hugo*) kaudu vaadeldakse usklike inimeste elulisi kogemusi, kuid seda mitte nende endi kirjelduse, vaid praktikates osalemise läbi. Uurimismetoodiliselt esindab Hugo tegelane osalusvaatlust.¹² Neljas (*See-the-story Suzie*) käsitleb aga religiooni ja selle ilminguid n-ö suurtes lugudes, mis puudutavad laiu inimhulki. See tähendab, et religiooni ühiskondliku mõõdet esindades, kuuluvad tema amplituudisse nii kollektiivsed narratiivid kui ka religiooni ilmnemine nt kunstis ja kultuuris, aga ka see, kuidas religioossed arusaamad vormivad inimeste isiklikku elu. Suzie tegelaskuju on pigem etnoloogilise või kultuuriantropoloogilise lähenemissuunaga.¹³

Hoolimata sellest, kas Freathy jt materjali põhjal õpetades nimelisi karaktereid kasutada või mitte, võimaldab selline nelikjaotus eelduste kohaselt piisavalt laia vaatenurkade spektrit, mille abil analüüsida nii religiooni nähtusena kui ka „Eesti usulise maastiku” kursusel käsitletavaid usundeid ja konfessioone nende iseloomulike tunnusjoonte kaudu. Ehkki on selge, et igal võimalikul juhul ei õnnestu töösse valitud konfessioone kõigist neljast küljest ammendavalt käsitleda, on hädavajalik, et adekvaatse pildi saamiseks oleks õppuritel võimalik uurimisobjektidega eri nurkade alt tutvuda, selleks on aga tarvis pöörata tähelepanu enamatele tunnustele kui vaid üksikud õpetuslikud seisukohad, mille põhjal konfessioone harilikult üksteisest eristatakse.

⁹ Freathy, Freathy, Doney, Walshe, Teece, 2015: 6.

¹⁰ Ibid., 16.

¹¹ Ibid., 27.

¹² Ibid., 36.

¹³ Ibid., 47.

1.1. Freathy ja teiste metoodika kohandamine

Ilmselt ei ole mitte ühtegi õppe- ja õpetamismetoodikat võimalik täielikult üks-ühele üle võtta, seda eriti olukorras, kus ületatakse kultuuriruumi piire, mistõttu olen Freathy ja teiste metoodikat pidanud omajagu Eesti konteksti ning õpilaste vanust arvestavaks kohandama. Kohandamist tingib juba Inglismaast väga erinev usuline maastik (näiteks vähem erinevate usundite esindajaid ja seega juba väiksem võimalus mõnega neist kokku puutuda, religiooni väiksem nähtavus avalikus diskursuses, väheste õpilaste isiklik usuline pühendumine, usundiõpetuse kui aine vabatahtlikkus ja aine mahu suuruse erinevus). Samuti on Eesti ja Inglismaa pedagoogidel erinev ettevalmistus religiooniteemade käsitlemiseks. Võttes arvesse nimetatud asjaolusid, olen Freathy ja teiste metoodikat järgnevalt kohandanud:

1. Läheneviise rakendatakse üldiselt sama materjali kohta ning õpilased ei kogu ise andmestikku. Näiteks kui on vaja analüüsida juhtumit, mille aluseks on reklaamklipp koos arvamusartiklitega, olen õppematerjali küsimused koostanud kõigist neljast uurimisperspektiivist lähtudes. See tähendab, et sisendmaterjali kohta on püstitatud neli erinevat probleemküsimust, mida õpetaja tundides kas terviklikult või vastavalt vajadusele kasutada saab. Kuna kasutasin õppematerjale koostades juba olemasolevaid juhtumeid, meediakäsitlusi jms¹⁴, ei oleks teisiti olnud võimalik kõiki uurimisperspektiive säilitada, samuti võib õpetajat liigne materjalide üleküllus pigem häirida ja koostatud õppematerjali üleüldist kasutatavust pigem takistada.
2. Õppetunnis kasutatavad õppemeetodid ei ole tingimata konkreetse uurimisperspektiiviga seotud. Originaalis on konkreetsete tegelaste juures antud eelistatud meetodid, kuid siinkohal tuleneb erinevus juba ka sellest, et õpilased koguvad ise andmestikku.¹⁵ Samuti ei ole teadustöös kasutatavad meetodid lahutamatu uurimisvaldkondadega seotud, vaid sageli rakendatavad teemast olenemata, mistap ei tundunud range jaotus mulle kuigi mõistlik. Samuti jätab see õpetajale suurema vabaduse valida tunni läbiviimiseks vajalikku metoodikat ning valida oma õpilaste jaoks sobilikem meetod. Teemade juures antud näidisülesanded ja nende jaoks valitud meetodid on toodud vaid näitena ning ei ole mitte mingil

¹⁴ Vt alapeatükki 1.2.

¹⁵ Freathy, Freathy, Doney, Walshe, Teece, 2015: 13-15.

viisil normatiivsed ning peegeldavad vaid minu isiklike eelistusi, mitte tingimata optimaalsemaid viise õpiülesande loomisele läheneda.

3. Suurim kõrvalekalle Freathy ja teiste õppemetoodikast on Have-a-go Hugo tegelase perspektiivi muutmine. Kui teised uurimisperspektiivid on vähemalt osalt muutmata kujul rakendatavad, on osaluspraktikat klassiruumis väga keeruline jälgendada, sest näiteks kohtumine mõne konfessiooni esindajaga või pühakoja külastus ei pruugi vajalikul ajal kättesaadavad olla ning võivad olla käsitletavad problemaatilisena (usu praktiseerimisena). Samuti oleks õppematerjali sisse osaluspraktika potentsiaalsetele kasutajatele sobivana planeerimine väga keeruline, sest see eeldaks nii õpetajate kui ka õpilaste kõikvõimalike vajaduste ettenägemist. Seetõttu on kogemuse analüüsi põhirõhk nihkunud usulise praktika ja kogemustega seotud küsimuste üle arutlemisele. Nõnda näiteks võib alusmaterjalis kirjeldatu põhjal korraldada debati usuliste tunnete riivamise teemal, analüüsida usuliste praktikate mõju ja tähendust või arutleda selle üle, mida peaks usklik mingis olukorras tegema jms.

1.2. Autentse materjali kasutamine tundides

Lähtun oma töös põhiosas autentsetest õppematerjalidest ning kasutasin materjali, mis on juba olemas ja kättesaadav,¹⁶ kuid enne kui rääkida autentsete õppematerjalide kasutamisest, tuleb defineerida mõistestik. Võttes aluseks Haridussõnastiku definitsiooni, siis autentsus on „usaldusväärsus, ehtsus, algallikal põhinevus“.¹⁷ Autentse õppematerjali kontseptsiooni on peamiselt võõrkeeleeõppes kasutatud, ent samas on võrreldavat metoodikat rakendatud ka teiste, valdavalt humanitaar- ja sotsiaalainete õpetamisel (emakeeles nt meedia, tarbe- või ilukirjandustekstid¹⁸, ajaloo nt artefaktid või kirjalikud ajalooallikad¹⁹). Ehkki „autentset õppematerjali“ on defineeritud mitmeti, ollakse üldiselt ühel meelel, et tegu on õppematerjalidega, mis ei ole spetsiaalselt õppurite jaoks loodud, vaid koostatud ja kohandatud

¹⁶ Siinkohal tuli ette üksikuid erandeid, kus koostas allikate põhjal siiski ise mõned põgusaid teemaüleavaated (nt teemad 1.2., 3.2., 2.1., 5.1., 4.2. – vt teemade nimekirja lk 24–25).

¹⁷ „autentne“ – *EKI ühendsõnastik 2022*. Sõnaveeb. Eesti Keele Instituut.
<https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/autentne/1> (vaadatud 24.09.2022).

¹⁸ Hea näide suuresti autentsetel tekstidel põhinevast gümnaasiumi eesti keele õppematerjalist võiks olla nt Martin Ehala ja Mare Kitsniku koostatud kaheksast töövihikust koosnev sari „Praktiline eesti keel“. Vt nt Ehala, M. & Kitsnik, M. (2011). *Praktiline eesti keel. 10. klass. 1. vihik*. Tallinn: Künnamees.

¹⁹ Vt nt valitud ajalooallikaid koondavat lugemikku, Vahtre, L., Siilberg, A., Laar, M. (2014). *Üldajaloo lugemik gümnaasiumile*. Tallinn: Maurus.

olemasolevatest allikatest.²⁰ Võõrkeeleõppes on nendeks ennekõike kõikvõimalikud tekstid, mis on loodud õpitava keelt emakeelena kõnelejaile ning harilikult praktilistel eesmärkidel.

Nõnda võib autentseks õppematerjaliks olla nt reklaamtekst, ametlik teade, uudistelõik jm. Käesolevas töös olen autentse materjalina käsitlenud samalaadseid allikaid, nt intervjuusid, videoid, arvamslugusid, usuorganisatsioonide veebikülgi ja muid materjale, mis on avalikus ruumis kättesaadavad, aga mis pole loodud õppeotstarbel. Seega on autentsete õppematerjalide üks eesmärke aidata õpilastel mõtestada seda, millega nad igapäevaelus kokku võivad puutuda. Kuivõrd usundiõpetuse ainekava sätestab kursuse „Eesti usuline maastik” õpitulemustena mh ka nt Eestis levinud religioonide ja konfessioonide sümboolika tundmise ning lihtsamate religioossete tekstide analüüsimise,²¹ näib paratamatu, et õpilased tuleb ka vastavate materjalidega kokku viia. Sestap on autentsete materjalide kasutamine mõnes mõttes niikuinii juba eos kursuse olemusse sisse kirjutatud.

Väike osa selle projekti materjalidest on – nagu juba öeldud – siiski sihipäraselt õppetööks loodud (nõnda olen ise koostanud näiteks osa sissejuhatusi teemadel, mis ei pruugi õpilastele ega õpetajatele tingimata tuttavad olla), kuid nende koostamisel olen toetunud samuti algallikatele ning jätnud seejuures õpetajale võimaluse kasutada ka algmaterjale endid.

Autentset materjali olen käesolevas projektis eelistanud kahel peamisel põhjusel. Esiteks on õpilastel lihtsam uudse ja võõrapärasega suhestuda, kui kõne all on päris inimesed. Kultuurilist pädevust taotlevad nii õppekava üldeesmärgid („oskab suhelda lugupidavalt erinevate maailmavaadete esindajatega ning arutleda maailmavaateliste küsimuste üle; tunneb enda ja teiste käitumises ära eelarvamusliku suhtumise ning oskab sellele vastu seista nii enda kui ka kaaslaste õiguste rikkumisel”) kui ka kõnealuse kursuse õpitulemustes („suhtub erinevatesse usulistesse tõekspidamistesse lugupidavalt ja sallivalt, kuid vajaduse korral ka kriitiliselt; mõtiskleb oma hoiakute ja suhtumiste üle enda omast erinevasse (usulisse või sekulaarsesse) maailmavaatesse”).²² Seega on kultuurilise pädevuse arendamine oluline osa usundiõpetuse ainekava eesmärkidest. Reaalsete olukordade ja päris inimestega (isegi kui vaid

²⁰ Vt nt:

Al Azri, R. H. & Al-Rashdi, M. H. (2014). The Effect of Using Authentic Materials in Teaching. *International Journal of Scientific & Technology Research*. 3(10), 249–254.

Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*. 40, 97–118.

²¹ Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2023.

²² Ibid.

materjalide kaudu) kokku puutumine soosib empaatiavõime teket ning kirjeldatud situatsioonide mõtestamist nende loomulikus kontekstis.²³

Teiseks on autentne õppematerjal tihedalt seotud autentse õppimise ja õpetamise kontseptsiooniga, mis on raskesti defineeritav, ent mille kesksed elemendid on töötamine elust enesest tulenevate materjalide ja probleemidega ning õppurite aktiivne roll õppeprotsessis, viimast ennekõike aruteludes osalemise ning aktiivse tähendusloome kaudu. Ühest küljest paneb säärane lähenemine õppijad olukorda, kus neile ette antud probleemküsimustel ei ole tingimata n-ö õiget vastust. Õiget vastust ei saa seejuures anda ka õpetaja, kelle roll on autentse õpetamise puhul pigem juhendav ja mõtlema suunav kui tõsikindlat teadmist valdav. Lahendusteni jõudmiseks tuleb keerukaid ja nüansseeritud olukordi vaadelda mitme eri nurga alt, kusjuures üks vaatepunkt ei pruugi olla teisest parem, sest elulised olukorrad on harva mustvalged. Teisalt sunnitakse õppurit nõnda paratamatult reflekteerima ka oma isiklike tõekspidamiste ja väärtuste üle, et kirjeldatud probleeme ning olukordi mõtestada ning mõista, kuidas ning missugustelt alustelt nendega suhestutakse.²⁴ Seda soosib ka usundiõpetuse ainekava, mis sätestab eneserefleksiooni ning väärtushinnangute analüüsi juba õppeeesmärkides („on teadlik oma peamistest väärtushoiakutest ning analüüsib väärtuste rolli enda ja teiste inimeste toimimises; sõnastab oma maailmavaate põhilisi jooni”²⁵), aga samuti märgib olukordade paratamatu mitmetiõlgendatavuse ning mitmetähenduslikkuse ära õppekorralduslikes lähtealustes („kriitilise mõtlemise arendamine ning analüüsi- ja argumenteerimisoskus maailmavaatelistes küsimustes. Samal ajal tuleb õpilastel harjuda mõttega, et sageli ei ole arutluse tulemuseks mitte probleemi lahendus, vaid selle sügavam mõistmine.”²⁶). Autentse õppimise ja õpetamise seisukohalt on autentne õppematerjal kui mitte möödapääsmatu, siis vähemasti rangelt soovitatav, kuivõrd n-ö klassikalised õpikumaterjalid ei võimalda sageli tõeliselt elulisi olukordi realistlikult esitada.²⁷

Võib nentida, et autentse materjali kasutamine ning autentse õppe rakendamine on selgelt kooskõlas usundiõpetuse ainekavas taotletud eesmärkide ning soovitatud õppekorraldusega. Samuti saab autentse materjali (eelkõige kogemuslugude, intervjuude jm)

²³ Vt nt Preston, S. D. & de Waal, F. B. M. (2002). Empathy: Its ultimate and proximate bases. *Behavioral and Brain Sciences*. 25, 1-72.

²⁴ Eesti keeles vaata autentsusest õppimises ja õpetamises nt Saul, T. (2012). Õppejõudude autentsuse avaldumine õpetamisest (Tallinna Ülikooli õppejõudude näitel). Seminaritöö. Tallinna Ülikool, andragoogika osakond. <https://andragoogika.tlu.ee/autentsus-opetamises/>. Laiemalt ka Newmann, R. & Wehlage, G. (1993). Five standards of authentic instruction. *Educational Leadership*. 50 (7), 8-12.

²⁵ Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2023.

²⁶ Ibid.

²⁷ Religioonist ja elulisusest vt nt ka Schihalejev, O. (2015). Elatud usust ja õpiku usust. *Kirik ja Teoloogia* 195. <https://kjt.ee/2015/09/elatud-usust-ja-opiku-usust/>

kaudu aimu neis osalejate konkreetsetest veendumustest, mis väljenduvad elatud usu kaudu, mitte pelgalt dogmaatiliste õpikutõdedega. Sel viisil toetab autentne materjal ka „Eesti usulise maastiku” kursuse raames teatud õpitulemuste saavutamist („oskab oma tegevuses arvestada inimeste usulisi tõekspidamisi”; „suhtub erinevatesse usulistesse tõekspidamistesse lugupidavalt ja sallivalt, kuid vajaduse korral ka kriitiliselt, mõtiskleb oma hoiakute ja suhtumiste üle endast erinevasse (usulisse või sekulaarsesse) maailmavaatesse”; „sõnastab oma maailmavaate põhijooni ning võrdleb enda maailmavaatelisi tõekspidamisi käsitletud usundite ja konfessioonide omadega”²⁸), süvendades kursuse kirjeldava dimensiooni kõrval selle analüüsivat mõõdet.

Autentse materjal kasutamine pole siiski ka probleemidest prii. Põhiprobleemidena võib mainida suuremat ajakulu kui sihilikult koostatud õppematerjalidega töötamisel. Autentse materjaliga tunni ettevalmistamine nõuab õpetajalt, kes peab enda jaoks potentsiaalselt väga harjumatu alusmaterjali läbi töötama, rohkem aega kui harjumuspäraste õppematerjalide kasutamine. Samuti ei saa ignoreerida tõsiasja, et leidub õpetajaid, kes ei olegi uuenduslikust materjalist huvitatud ning eelistavad töötada juba mugavate ning tuttavate materjalidega²⁹. Autentse materjali kasutamine võib mõnel puhul eeldada ka suuremat ressursikulu, kui tunni läbiviimiseks on tarvis, nt jagada täiendavaid materjale, kutsuda külalisi või korralda õppetund tavapärasest klassiruumist väljaspool. Probleeme võib tekitada ka olukord, kui õpilased mitme tunni pikkuse ülesande või teemakäsitlemise juures osa tunde puuduvad, sest seeläbi kasvab võimalus, et nad jäävad ilma osast materjalist või aruteludest. Konventsionaalsema n-ö õpikulähenemise puhul on õpilastele vähemalt põhimaterjal kättesaadav ning see võimaldab vajadusel ka iseseisvalt lünki täita.³⁰ Mõõda ei saa vaadata sellestki, et autentse materjale kasutamise korral võib tekkida oht eksiarusaamadeks, sest jooksvate sündmuste kajastus võib tõsta esile teemakäsitlemise terviku mõttes väheolulisi aspekte või võimendada n-ö kõrvalisi teemasid. Sellisel juhul võib juhtuda, et õppijail tekib käsitletavast teemast vildakas pilt, mistõttu peab õpetaja olema materjaliga ümber käies eriti hoolas. Siiski arvan, et autentse materjali kasutamise plussid kaaluvad selle miinused üles.

²⁸ Ibid.

²⁹ Õpetajate paindumatus on loomulikult probleem vaid siis, kui üht õppeainet õpetavad koos mitu õpetajat või kui autentse materjali kasutamine on n-ö kõrgemalt antud ülesanne. Eelduslikult valib iga õpetaja, kes ei ole mingil põhjusel sundseisus, siiski oma materjali ja meetodid vabalt.

³⁰ Dennis, J. & O’Hair, M. J. (2010). Overcoming Obstacles in Using Authentic Instruction: A Comparative Case Study of High School Math & Science Teachers. *American Secondary Education*. 38 (2), 4–22. 12–13.

1.3. Nüüdisaegne õpikäsitus

Haridus- ja Teadusministeeriumi on võtnud kasutusele mõiste „õpikäsitus” ning rõhutades muutuvat maailma ning selles toimetulekuks vajalikke oskusi, seadnud „Eesti elukestva õppe strateegias 2020” õpetamis- ja õppimisprotsessi muutumisel sihid, mille kohaselt peaks strateegia elluviimise tulemusteks olema mh ka „iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetava, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendava õpikäsituse rakendamine kõigil haridustasemetel ja -liikides” ning „õppijakesksus, aine- ja eluvaldkondade lõimimine, meeskonnatöö, loov ja kriitiline mõtlemine, eneseväljendusoskus, ettevõtlikkus, võtmepädevused, faktiteadmiste asemel oskus probleeme lahendada”.³¹ Materjalide koostamisel olen eelistanud probleemipüstitusi, mis võimaldavad õpilastel aktiivselt õppeprotsessi sekkuda ning arendada nii gümnaasiumi riiklikus õppekavas taotletavaid üldpädevusi (ennekõike kultuuri- ja väärtuspädevus, sotsiaalne ja kodanikupädevus, enesemääratluspädevus)³² kui ka gümnaasiumi usundiõpetuse õppe- ja kasvatuseesmärke.

Nagu juba nenditud, võimaldavad autentset materjalid realistlikult ning eluliselt tutvuda võõraste tõsiasjade, olukordade ja inimestega, mis on eeldus uute teadmiste tekkimiseks. On paratamatu, et uued teadmised ja oskused kujunevad varasemate põhjal ning sestap on uue faktoloogia esitamine ainealase pädevuse kujundamisel möödapääsmatu. Õppematerjalid olen koostanud aga nõnda, et soosida konstruktivistlikku lähenemist³³, mille tulemusel looksid õppurid seoseid varasemate teadmiste ning kogemustega olenevalt uue info kontekstist, mitte ei õpiks lihtsalt esitatud tõsiasju ära. Sellele saab rõhku panna nii individuaalsete kui koostöiste ülesannete kaudu, millest viimased võimaldavad lisaks uute isiklike seoste loomisele ning varasemate värskendamisele konstrueerida ka uusi ühiseid teadmisi ja tähendusi ning edendada lisaks ka sotsiaalseid oskusi ja soodustada eneserefleksiooni nii uuest materjalist kui õpingukaaslastelt saadud teadmiste ja ideede valguses.³⁴

³¹ HTM, TLÜ, TÜ (2017). *Õpikäsitusest ja selle muutumisest. Elukestva õppe strateegia 2020 1. eesmärgi selgituseks*. Paide, Tallinn, Tartu. 2.

³² Gümnaasiumi riiklik õppekava (2021). *Riigi Teataja*, 23.04.2021.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/123042021011>

³³ Vt konstruktivismist sotsiaalainete valdkonnas nt ka Kaiser, C. (2010). Redrawing the Boundaries: A Constructivist Approach to Combating Student Apathy in the Secondary History Classroom. *The History Teacher*. Vol. 43, No. 2, 223–232.

³⁴ Konstruktivistlik lähenemine ja koostööine õpe on kaks olulisemat nüüdisaegse õpikäsitluse põhiideed. Vt HTM, TLÜ, TÜ (2017): 9.

1.4. Õppematerjali valitud algallikad

Õppematerjali valitud algallikate valikul olen lähtunud põhimõttest, et isegi kui ülesanne käsitleb mõnd päevakajalist või spetsiifilisemat juhtumit, peaks see siiski illustreerima ka teemat, mis on usuelus kestvamalt oluline. Samuti valisin materjalid arvestusega, et teema või probleem, mida nende varal käsitleda, oleks mingil viisil ka vastavale konfessioonile omane või aitaks tõsta esile just selle konfessiooni eripärasid (näiteks abielueelsed seksuaalsuhted baptismiss, naiste ordinatsioon luteri kirikus või poliitilised küsimused seoses õigeusu kirikutega). Seejuures rõhutaksin aga, et valitud juhtumi seostamine konkreetse konfessiooniga ei tähenda kindlasti seda, et küsimus oleks teistes konfessioonides tingimata ebaoluline. Üritasin käsitlemiseks valida juhtumeid, mis on leidnud ühiskonnas ka laiemat kõlapinda, kuid paraku nii mõnelgi juhul ei ole see konfessiooni suurusel tulenevalt võimalik. Näiteks Urmas Viilma osalemine pandipakendi reklaamis³⁵ pälvib paratamatult rohkem tähelepanu kui näiteks arvuliselt marginaalset inimhulka puudutav töö kurtidega nelipühi kirikus. Samas ei olnud mul võimalik väiksemate konfessioonide puhul selliseid näiteid ka kõrvale jätta, sest vastasel juhul ei oleks nende konfessioonide käsitlemine sellise metoodika abil lihtsalt võimalik. Neil juhtudel keskendusin pigem üldisematele usku ja usuelu puudutavatele küsimustele ning käsitlesin neid läbi nähtuste, mis on seejuures vastavatele konfessioonidele eriomased, ent mis ei pruugi otseselt laiemat ühiskonda märkimisväärselt mõjutada.

³⁵ Hindre, M. (2022). Viilma reklaamist: ma ei ole usku vahetanud. *ERR Uudised*. <https://www.err.ee/1608746683/viilma-reklaamist-ma-ei-ole-usku-vahetanud>

2. Magistriprojekti protsessi kirjeldus ja analüüs

2.1. Tööprotsessi kirjeldus

Töö alguseks võib lugeda seda, kui külastasin **14.–18. juunil 2022** Riias toimunud Põhjamaade religioonipedagoogika konverentsi (Nordic Conference on Religious Education), mille teema oli tol korral „RE in the Crossroads?!” ning kus Exeteri ülikooli professor Rob Freathy pidas enda ja oma kaastöötajate õppemetoodilist tegevust tutvustava loengu pealkirjaga „The RE-searchers Approach: Exemplifying Big Ideas about the study of religion(s) and worldview(s)”, milles rääkis pikemalt lähenemisest, mida on ka käesolevas projektis õppematerjalide loomisel kasutatud. Konverentsi külastades tekkis mõte Freathy jt metoodikat Eesti oludesse kohandada ning seda siin katsetada. Täpsem teemapiiritletus ja otsus õppematerjale koostama hakata valmis **augustis**.

Akadeemilise aasta alguses kooskõlastasin teema ka juhendajaga ning asusin **septembris-oktoobris** lugema nii *RE-searchers*’i metoodika kohta kui ka muid vajalikke materjale, millest projekti teoreetilise raamistuse koostamisel lähtuda. Kuivõrd olin otsustanud kasutada aruteluküsimuste ja näidisülesannete loomisel vaid autentseid materjale, siis pidin lisaks üldisele religioonipedagoogika metoodikale täiendavalt tutvuma ka autentsete materjalide kasutamise kohta käiva kirjandusega. Need kaks kuud möödusidki peamiselt teaduskirjandusega tutvudes ning selle põhjal projekti teooriaosa kirjutades. Seejuures loobusin esialgselt plaanist korraldada lisamaterjali saamiseks intervjuusid eri konfessioonide esindajatega, sest see oluks ülemäära töömahukas ning käsitletavate konfessioonide kohta (mille hulgaks oli tolleks ajaks määratud seitse) võrdses mahus arvestatava materjali kogumine võinuks osutada ülemäära keeruliseks. Lisaks tundsin, et intervjuude tegemine ei annaks õppematerjalile kokkuvõttes liiga palju juurde, sest konfessioonide kohta leidis piisavalt materjali, mille põhjal tööd koostada, samuti tekkis küsimus, kas sihipäraselt õppematerjali jaoks läbi viidud intervjuu on enam autentne õppematerjal.

Novembris asusin piiritlema aruteluteemasid, mis seostuksid ühest küljest konfessioonidele eriomaste probleemidega, ent pakuks teisalt ka laiemat aruteluainest, puudutades ühiskondlikult olulisi küsimusi. Seejärel meediast ja mujalt sobilikke materjale otsides leidsin esimesed teemad luterluse ja õigeusu kohta. Mõlemal juhul osutusid valituks parasjagu ühiskonnas laiemat kõlapinda leidnud juhtumid – luterluse puhul Urmas Viilma osalemine pandipakendireklaamis ning Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kiriku metropoliit

Eugeni soovimatus mõista selgesõnaliselt hukka Venemaa agressiooni Ukrainas³⁶. Ehkki tegu oli tol hetkel päevakajaliste sündmustega, oli mu fookuses siiski üldisemate teemade (vaimuliku autoriteedi osalemine ilmalikus reklaamikampanias, kirikute ja riigi suhe) käsitlemine, mitte parasjagu aktuaalsete sündmuste analüüsimine, kuivõrd loodud materjal võiks olla kasutuskõlblik ka pikemaajalises plaanis.

Detsembris valmisid järgmise kahe konfessiooni (baptism ja katoliiklus) kohta käivad materjalid, mis puudutasid seejuures ka vähem päevakajalisi teemasid. Selle võrra selgemalt sai nende konfessioonide kohta käivate ülesannete koostamisel ka rõhk laiemale teemakäsitlusele (nt usuline autoriteet ja erimeelsused, usuline sõnum ja kommunikatsioon) seatud. Detsembris valmis ka töö teooriaosa, mille esitasin eelkaitsmiseks.

Jaauaris läbisin eelkaitsmise ning töötasin edasi järgmiste konfessioonide (nelipühilased ja vanausulised) kohta käivate materjalide koondamise ning aruteluküsimuste loomisega. Võrreldes eelnevate, suuremate konfessioonidega osutus nii teemade kui materjalide leidmine keerulisemaks ning venis osalt ka **veebruari**, mil lisandus viimane, seitsmes konfessioon (adventism) ning valmisid kõigi kolme konfessiooni teemakäsitlused. **Märtsis** korrigeerisin hulka aruteluteemasid, sorteerisin veelkord materjale ning koostasid kõigi konfessioonide kohta ühe näidisülesande. Samuti tutvustasin **10. märtsil** oma projekti ka „Usundiõpetuse õpetamise didaktika” kursuse raames ning sain sealt kaastudengitelt olulist tagasisidet. Pärast töö üldise mudeli üle arutamist (ennekõike mis puutub sellesse, kas lugejad saavad küsimuste nelikjaotusest aru nii, nagu see mul plaanis oli), kohendasin teiste ettepanekul katoliikluse kohta käivat näidisülesannet, laiendades selle teemakäsitlust ja nihutades fookuse laiemalt Eestis katoliiklaste seisukohtadele, mitte vaid esialgu kavas olnud ühe kildkonna arvamustele. **Aprill** kulus senise tegevuse analüüsi kirjutamisele ning töö lõplikule viimistlusele.

2.2. Valminud õppematerjali analüüs

Projekti elluviimisel osutus suurimaks väljakutseks Freathy jt metoodika kohandamine, sest ühelt poolt pidi see tagama kõigi nelja uurimisperspektiivi säilimise, teisalt aga oli tarvis leida viis, kuidas metoodikat oma sihtgruppi arvesse võttes muuta. Algne materjal oli koostatud oluliselt nooremaid õppureid (algklassiõpilasi) silmas pidades, mistõttu oli tarvis arvestada sellega, et meetodi kohandamisel ei kaoks lähenemise esialgne siht ja sisu. Lisaks tuli

³⁶ Aktuaalne Kaamera 27.09 (2022). *ETV*. <https://jupiter.err.ee/1608716872/aktuaalne-kaamera-ilm>

arvestada, kui palju algsest metoodikast üldse kinni pidada (st kas võtta nt üle vaid üldine lähenemine ja raamistik) ning mis viisidel seda vastavalt sihtgrupile muuta.

Algse metoodika iseloomulikud omadused, st uurimisperspektiivid ja küsimused, olid väga selgelt kategooriati eristatavad, ent selline selgete piirjoontega lähenemine gümnaasiumiastmesse enam ei sobi, sest õpilaste üldised teadmised on laiemad ja tundides käsitletavat teemad omavahel interdistsiplinaarselt seotud. Seetõttu oleks nende jõuga üksteisest lahutamine minu arvates olnud ebatõhus ega oleks tööle väärtust juurde andnud.

Esmalt pidasin materjali koostades tugevalt kinni sellest, et sobitada nelja kategooriasse jagunevad küsimused n-ö õigetesse kastidesse. Freathy jt metoodikas kasutatud tegelased, kes uurimissuundi esindavad, ei olnud mulle algusest peale tundunud gümnaasistide õppematerjali sobivat ning sestap jäin aruteluküsimuste kategooriaid eristama vaid tinglikult. Ehkki koostasin iga teema kohta analüütilise (religioonifilosoofilise), narratiivse (ühiskondlikku mõju käsitleva), maailmavaatelise (usuliste veendumuste ja tunnete mõtestamise puutuva) ning kogemusliku (usulist kogemust analüüsiva) perspektiiviga sobivad küsimused, ei lisanud ma neile otseselt lähenemisele viitavaid märkeid, kuivõrd valdavat osa küsimusi on soovi korral võimalik käsitleda eri vaatenurkadest lähtuvalt või suisa interdistsiplinaarselt. Olgu siinkohal siiski ära toodud kõigi nelja kategooria näiteküsimused:

Analüütiline

Juhtum: Vooglaid ja Järvi ning nende Sihtasutus Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks, keda esitletakse sageli konservatiivsete traditsionalistidena, on valdavas osas teemades kiriku õpetustega siiski ühel nõul ega kaldu põhiküsimustes sellest kõrvale. Milliseid erimeelsusi üksikküsimustes saab üldse pidada piisavaks, et rääkida mingisugusest märkimisväärsest vastuolust ühe koolkonna esindajate ja kiriku peavoolu vahel? (teema 3.2.)

Üldine: Kas ilmalikus ühiskonnas on kohane kasutada usulise autoriteedi seisukohta, et oma argumentidele rohkem kaalu anda? (teema 2.2.)

Narratiivne

Juhtum: Milline on olnud Anne Burghardi tegevuse ja saavutuste meediakajastus? Mis võtmes on tema tööd ja tegemisi esitletud, mil määral on seejuures rõhutatud tema sugu? (teema 2.1.)

Üldine: Ühiskonnas on alati hulk inimesi, kes oma tegevusega on pälvinud mingit sorti tähelepanu ning mõjutavad oma eeskujuga laiemaid rahvahulki ning ühiskondlikke protsesse, nt poliitikud, ühiskonnategelased, loomeinimesed, suunamudijad jne. Kas selle nurga alt võiks

vaadata ka pühakuid? Mille poolest pühakud eelmainitutele sarnanevad, mille poolest erinevad? (teema 3.1.)

Maailmavaateline

Juhtum: Nelipühiluses on väga oluline glossolaalia ehk keeltes rääkimine. Kuna paljud kurdid ei kõnele, siis kuidas võiksid nelipühilastest kurdid seda mõtestada? (teema 5.2.)

Üldine: Kui usulise autoriteedi (näiteks patriarhi või paavsti) seisukohad lähevad vastuollu inimese enda uskumustega, siis millest peaks usklik lähtuma? (teema 1.2.)

Kogemuslik

Juhtum: Milliste isiklike ja kogukondlike muredega peavad toime tulema vanausulised, kelle kultuur ja usukombed on hääbumas? (teema 6.2.)

Üldine: Kuidas võiks usk mõjutada seda, kuidas inimene mõistab ja mõtestab oma tervislikku seisundit (sh ette tulevaid tervisehädasid) ning kuidas ta selle tulemusel käituda võiks? (teema 7.1.)

Liigsete raamide seadmine näib vaba ja viljaka arutelu seisukohalt olevat otstarbetu kui mitte suisa piirav. Nõnda võib kasvõi eelnenud näiteküsimustes toodud küsimust usuliste autoriteedi ja inimese isiklike uskumuste vahekorra käsitleda nii maailmavaateliselt (kuidas mõtestada usulise autoriteedi rolli ning uskumuste päritolu ja autoriteedi seost) kui ka analüütiliselt (kumba oleks õigem järgida, autoriteeti või südametunnistust ning miks). Pidasin siiski oluliseks, et küsimused oleksid võimalikult erineva suunitlusega ning kataksid seeläbi teemakäsitluse võimalikult laialdaselt, seega on ülemäärastest siltidest loobumine ka materjali kasutamise seisukohalt oluline, sest ühest küljest võimaldab see õpetajal mitte liigselt kindla perspektiivi kammitsaisse jääda, teisalt aga pakub see võimalust olemasolevate küsimustega ka ülesannete loomisel loovamalt ümber käia. Üht teemat saab käsitleda väga erinevatest vaatenurkadest ja seejuures aitab üldise diskussiooni osa näha ka laiemat pilti ning vaadelda kõnealust teemat ka konfessiooni ennast arvesse võtmata. Sel viisil on võimalik tõmmata paralleele teiste usunditega ning samuti muude sotsiaalsete liikumiste ning kogukondadega. Üldise diskussiooni küsimused on ka teiste juhtumite ning eluvaldkondade analüüsimiseks mugandatavad, näiteks saab teemas 6.1. esitatud aruteluküsimust „Kuigi ühest küljest on rituaalide järgimine sügavalt isiklik asi, on sellel teisalt siiski ka selgelt kogukondlik mõõde, mistõttu mõjutab rituaalide eiramine ka teisi kogukonna liikmeid. Miks peaks kogukonnast pärit, kuid uskmatu inimene, olemasolevaid kombeid järgima, miks mitte?“ kasutada ka

muudest kui usukogukondadest rääkides (selleks on tarvis lihtsalt lisada vastav taustalugu ning „uskmatu inimene” mõne teise eristava parameetriga asendada). Samuti võib seda rakendada teiste uskkondade üle arutledes.

Esiialgu koostas in iga konfessiooni kummagi alateema kohta neli juhtumianalüüsi küsimust ning neli üldist küsimust, ent veebruaris sai juhendajaga arutades selgeks, et kaheksa küsimust ühe teema kohta võib olla ülemäärane ning mõjuda õpetajale pigem segavalt kui abistavalt. Seetõttu otsustasime vähendada iga teema küsimuste hulka poole võrra ning jätta alles kaks küsimust – ja seega ka kaks uurimisperspektiivi – juhtumianalüüsi kohta ning kaks üldist küsimust sama teema kohta käivasse üldisesse diskussiooni. Küsimuste valikul lähtusin peamiselt kahest olulisemast põhimõttest. Esiteks valisin välja küsimused, millel oli suurem potentsiaal laiemaks aruteluks, mistap jätsin kõrvale väga spetsiifilised küsimused, mis nõudnuks õpilastelt laialdasemaid eelteadmisi. Teiseks jälgisin, et hoolimata küsimuste arvu vähendamisest jääks nende jagunemine tasakaalu ning iga teema juures oleks alles kõik neli uurimisperspektiivi (st juhtumianalüüsi ja üldise diskussiooni juures 2 + 2), mis tähendas, et valik oli vaja teha ka arvestusega, et juhtumianalüüsi ja üldise diskussiooni jaotuses poleks esindatud sama kategooria küsimused. Mitmel puhul tundus aga otsarabekas lisada jätkuküsimusi, mis laiendasid põhiküsimust ja pakkusid aruteluainest ka edasiseks. Paiguti sai jätkuküsimustena ära kasutada lõppvalikust välja jäänud põhiküsimusi. Ennekõike on küsimuste eri perspektiivide allesjätmise eesmärk aga teemakäsitlemise mitmekesistamine, et vältida olukorda, kus keskendutakse vaid ühele-kahele lähenemisviisile ning eiratakse teisi. Tõsi, siinkohal avaldub ka lähenemise nõrk külg. Õpetaja, kes tahab selget ja konkreetset struktuuri võib n-ö avatud kategooriatega (st kategooriad on olemas, ent varjatud) lähenemise puhul eelistada töötamist ainult selle osaga, mis on üheselt selge, st näidisülesannetega. Samas ei ole käesoleva projekti raames koostatu eesmärk aga olla tunnikava, vaid ennekõike siiski abi- ja õppematerjal, millega aktiivne õpetaja oma paremat äranägemist mööda toimetada saab, mistõttu otsustasin, et ma ei saa lähtuda sellest, mida võib soovida õpetaja, kes tahaks tundi minna valmis tunnikavaga ja tundi eelnevalt ise läbi mõtestamata. Siinkohal mõtlesin ka oma kogemusele õpetajana ning pidin nentima, et valmis tunnikavad ei olnud minu kui õpetaja jaoks kunagi päriselt toimunud ning pidin alati materjali oma õpilastele mingit pidi ümber kohandama, mis mõjutas samuti otsust, et ei tee oma töösse ranget struktuuri.

Veel enne aruteluteemade väljamõtlemist tekkis paratamatult ka küsimus, millist osa kursusest üldse katma peaks. Kursuse raames peaks lisaks kristlikele konfessioonidele muuhulgas käsitlema ka näiteks judaismi, hinduismi ja ateismi ning seetõttu oli algselt kõne all ka variant kristlike kirikute asemel rakendada metoodikat hoopis eri usundite käsitlemiseks.

Juhendajaga arutades otsustasin lõpuks siiski selle mõtte vastu, sest üldiselt kiputakse selle kursuse õpetamist alustama Eestis leiduvatest enam esindatud ja kauem tegutsenud kristlikest konfessioonidest ja seejärel liigutakse vähemnähtavate gruppide juurde. Seetõttu tundus mulle mõistlikum alustada materjalide koostamist just kursuse algust toetava materjaliga, sest see tekitab minu hinnangul rohkem võimalust, et õpetajal tekib valmidus käesoleva projekti käigus valminud materjale kasutada. Olukorras, kus kursuse tarvis on mingid materjalid küll kättesaadavad, ent need on paljude jaoks ebaloogilises järjestuses (st puudutavad pigem kursuse keskpaika või lõppu) ning ei aita kaasa kursuse esialgsel planeerimisel, võiks õpetaja siinsed materjalid palju kergemini kõrvale jätta ning kogu kursuse teistmoodi üles ehitada. Lisaks on õpetajale antud võimalus materjaliga üsna vabalt ümber käia ning Eesti oludesse kohandatud metoodika (ning näiteid selle rakendamisest Eesti usuelu varal) muudab sama lähenemise kasutamise uute juhtumite või ka teiste religioonide analüüsimisel lihtsamaks.

Olles otsustanud kristlike konfessioonide käsitlemise kasuks, tegin konfessioonide valiku vastavalt sellele, millised Eestis tegutsevad kirikud mõne erijoone, rõhutatud teemaasetuse või seisukoha poolest teistest selgelt eristuvad. Oli selge, et suuremad konfessioonid (luterlus ja õigeusk) nõuavad käsitlemist juba ajaloolis-kultuurilisest perspektiivist (on olnud ajalooliselt domineerivad konfessioonid, mis on ühiskonda ja kultuuri enim mõjutanud) ja järgijate hulgast tulenevalt, sellal kui väiksemate puhul tuli otsustada vastavalt nende tegevusele.³⁷ Samuti ei olnud võimalik kõiki Eestis tegutsevaid kristlikke kirikuid käsitleda ka magistriprojekti mahupiiride tõttu. Samas on selge, et igasuguse õppematerjali koostamisel ning kasutamisel on eri põhjustel tarvis valikuid teha. Kursuse väljatöötamine (ka osaliselt) on nii materjalide koostajale kui ka õpetajale, kes nende põhjal oma tegevuskava sätib, alati seotud teatud rõhuasetuste seadmise ning teemavalikute tegemisega ning käesolev projekt ei ole erand. Oluline on seejuures veel nentida, et valminud materjal ei ole niikuinii kuidagi universaalselt rakendatav, sest see ei pruugi sobida õpetaja eelistustega, klassi tööstiiliga vms. Ka sellest tulenevalt ei saa teemade valikut pidada mingil viisil absoluutselt representatiivseks, sest isegi kui oleks võimalik katta täielikult kõik Eestis

³⁷ Selle tulemusena on ilmselt kõige silmatorkavam näitena praegu kõrvale jäänud metodism, sest Eesti metodistid pole otseselt ühegi märkimisväärse eripäraga või ühiskonnas olulist teemat puudutava juhtumiga silma jäänud. Otsus Ühinenud Metodisti Kirikust lahkuda (st üldteemana nt rahvusvahelise kirikuühisuse katkestamine) ning 2023. aasta märtsis saadud luba seda teha võiks küll olla üks säärane, ent kuivõrd tegemist on poolelioleva protsessiga, siis on selle lõplikke tagajärgi ning olulisust praeguse seisuga veel keeruline käsitleda. Vt ka EMK (2023). Keskkonverentsi otsus. *Eesti Metodisti Kirik*. <https://www.metodistikirik.ee/2023/03/18/keskkonverentsi-otsus/> (vaadatud 16.04.2023).

tegutsevad uskkonnad, ei tagaks see ikkagi materjali täielikku sobivust igasse olukorda, kus „Eesti usulise maastiku” kursust õpetatakse.

Käsitletud konfessioonide puhulgi oli paiguti raske relevantseid probleemiasetusi luua. Näiteks oli esmalt keeruline leida teemat, millega paistaks silma Eesti adventistid ning infot otsides sai takistuseks tõsiasi, et Eestis tegutsevaid adventiste on väga vähe, mistõttu osutus laiemat ühiskonda puudutanud juhtumi leidmine väga keerukaks. Seejuures kerkis aga esile küsimus sellest, kui vanu juhtumeid võiks üldse kasutada. Koostöös juhendajaga jõudsime järeldusele, et juhtumi vanusest olulisem on sotsiaalne kõnekus, ehk see, kas küsimus oleks tänapäeva ühiskonnas endiselt veel kuidagi oluline. Sestap otsustasin näiteks adventismi puhul kasutada enam kui 20 aasta tagust kristliku erakooli avamise lugu, sest kristlike koolide ja kristliku hariduse andmine on praeguseni olulised ja aktuaalsed teemad.

Käesolevat tööd võiks hiljem täiendada ja laiendada järgmiste magistriprojektide raames ning ideaaleesmärk oleks, et sobiliku toe ja rahastuse olemasolul valmiks kunagi materjal terve kursuse katmiseks. Samas pole projekti eesmärk olnud liikuda valmiskursuse poole, vaid ennekõike õpetaja tööd hõlbustavate materjalide loomise suunas. Seetõttu on ka loodud näidisülesannete funktsioon ennekõike õpetaja suunamine ise materjali kasutama ja edasi arendama (ehkki näidisülesandeid võib loomulikult ka valmiskujul kasutada). See on ka põhjus, miks pidasin optimaalseks ühe näidisülesande koostamist iga konfessiooni, mitte iga aruteluteema kohta.

Veel enne materjalide koostamisega alustamist tekkis küsimus, kuidas need nii kokku koondada, et mul endal oleks selge ülevaade ning juhendajal võimalikult lihtne tagasisidet anda. Samuti oli paratamatu küsimus, mil viisil materjalid hiljem lugejale kättesaadavaks teha. Otsustasin tööprotsessi korraldamisel kasutada tarkvara Notion,³⁸ millel on ühtaegu nii sisuhaldussüsteemi kui kontoritarkvara omadused ning mis võimaldab struktureerida materjale eraldi lehtedeks, vormindada teksti eri viisidel ning lisada lehtede sisse nii pilte, integreeritud videoid kui muud materjali, samuti on sinna võimalik oma materjale (nii tekstifaile, pilte, videoid kui muud) üles laadida. Olin Notionit varasemalt nii töö- kui eraelus kasutanud ning tegu on tarkvaraga, mis on lisaks eraldiseisvate rakendusele (mis on kättesaadav nii Windowsi kui MacOS-i platvormil) täies ulatuses kasutatav ka veebibrauseri kaudu. Notion võimaldab lehtedele ka kommentaare lisada ning loodud lehed ja üles laaditud materjalid on kergesti teiste kasutajatega jagatavad, mis oli oluline kaalutlus juhendajale mugava ligipääsu ning tagasisidevõimaluse loomisel. Samuti on Notioni lehestikke võimalik avalikult kättesaadavaks

³⁸ Notion on kättesaadav aadressil <https://notion.so/>.

muuta. Materjalide ühte keskkonda paigutamise tulemusel kadus vajadus faile edasi-tagasi saata ning asjaosalised (st mina ja juhendaja) saime nendega operatiivselt tegeleda.

Pikemas perspektiivis oli esialgne plaan laadida valminud materjalid üles usundiõpetuse veebilehele aadressil <http://usundiopetus.weebly.com/>, kuid see lehekülge viiakse peagi üle Tartu Ülikooli veebilehestikule, kuid kuna Tartu Ülikool on otsustanud lähitulevikus hakata kasutama Wordpressi tarkvara praeguse sisu@ut (<https://sisu.ut.ee>) asemel, siis otsustasime koos juhendajaga oodata, kuni see juhtub, ning seni hoida tööd Notioni keskkonnas, mis on muudetud avalikuks ja veebis indekseeritavaks.

3. Magistriprojekti tutvustus

3.1. Üldülevaade

„Eesti usulise maastiku” kursuse tarvis loodud õppematerjal on kättesaadav Notioni keskkonnas aadressil <https://tinyurl.com/Eesti-usuline-maastik>³⁹.

The screenshot shows a Notion page titled "Õppematerjalid kursusele "Eesti usuline maastik"". It features a list of seven topics: 1. Õigeusk, 2. Luterlus, 3. Katoliiklus, 4. Baptism, 5. Nelipühilus, 6. Vanausulised, and 7. Adventism. Below this list is an "Info" section with a sub-section "Õppematerjalid käsitletavat teemad". Under this sub-section, the first topic "1. Õigeusk" is expanded, showing a paragraph of text and a list of sub-topics: 2. Luterlus, 3. Katoliiklus, 4. Baptism, 5. Nelipühilus, 6. Vanausulised, 7. Adventism, and "Õppematerjalide järjestusest".

Joonis 1. Avaleht.

Avaneval lehel (joonis 1) on teemad küll nummerdatud, ent selle numeratsiooni eesmärk on materjali struktureerimine, mitte järjestamine, ning numeratsiooni aluseks on 2021. aasta rahvaloenduse andmed (uskonnad on järjestatud seda omaks pidavate inimeste arvu järgi kahanevas suunas). Täpselt samuti nagu õpetajal on vaba voli kursust kokku pannes teemade järjekord ise valida, on tal vaba voli neid materjale endale sobivas järjekorras või mahus kasutada. Valikus on seitse Eestis tegutsevat kristlikku konfessiooni ning nende kõigi kohta on koostatud kaks alateemat. Need on järgnevad:

1. Õigeusk

1.1. Ikoonid õigeusus

1.2. Eesti õigeusu kogukonnad ja Ukraina sõda

³⁹ Veebilehe täisaadress: <https://marbled-forest-7ce.notion.site/ppematerjalid-kursusele-Eesti-usuline-maastik-5eefaf28a81e47869a55533243e588af>.

2. Luterlus
 - 2.1. Naisvaimulikud luteri kirikus
 - 2.2. Urmas Viilma pandipakendi reklaam
3. Katoliiklus
 - 3.1. Eduard Profittlich
 - 3.2. Õpetus ja erimeelsused katoliku kirikus Eduard Profittlich
4. Baptism
 - 4.1. Suhtumine seksuaalsuhetesse
 - 4.2. Noorsootöö baptistikogudustes
5. Nelipühilus
 - 5.1. Keeltes rääkimine
 - 5.2. Viipekeelsed kogudused
6. Vanausulised
 - 6.1. Vanausuliste puhtusrituaalid
 - 6.2. Hääbuv kogukond
7. Adventism
 - 7.1. Tervislik eluviis
 - 7.2. Kristlik erakool

Iga konfessiooni nimele klikkides avaneb lehekülg, millelt leiab neli pealkirja. Iga pealkirja kõrval on noolekesed, millele klikkides avaneb vastav infokast (joonis 2). Esimene pealkiri on kõigi konfessioonide puhul „Üldinfo” ning sealt leiab viited taustainfole vastava konfessiooni kohta – Priit Rohtmetsa videoloengutele ning konfessiooni esindava(te) kiriku(te) kodulehekülgedele.

1. Õigeusk

▾ Üldinfo

- Priit Rohtmetsa videoloeng õigeusust Eestis: https://youtu.be/GkkwlqZgl_o
- Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik: <https://eoc.ee/>
- Moskva Patriarhaadi Eesti Õigeusu Kirik: <https://orthodox.ee>

▸ 1.1. Ikoonid õigeusus

▸ 1.2. Eesti õigeusu kogukonnad ja Ukraina sõda

▸ Bibliograafia

Joonis 2. Konfessiooni üldvaade.

Kaks järgmist pealkirja avavad konkreetsete teemad, milles on link teema käsitlemiseks vajalike materjalidega lehele, allapoole avaneva noolekesega õpiväljundite jaotis ning värviliselt märgitud jaotised. Roheline jaotis sisaldab aruteluküsimusi konkreetse juhtumi kohta, punane üldise arutelu küsimusi ning kollases jaotises on näidisülesanne (joonis 3). Viimane jaotis, „Bibliograafia“, sisaldab nimekirja õppematerjalis kasutatud allikatest.

5. Nelipühilus

▸ Üldinfo

▾ 5.1. Keeltes rääkimine

→ Tunni läbimiseks vajalikud materjalid

▾ Õpiväljundid

- Õpilane iseloomustab karismaatilisi usupraktikaid ning toob näiteid nende avaldumise kohta.
- Õpilane analüüsib keeltes rääkimise rolli nelipühi kiriku identiteedis.

▸ Juhtumianalüüs

▸ Näidisülesanne

▸ Üldine diskussioon

Joonis 3. Vaade alateemale.

Üldiselt on kõik vajalike materjalide lehel olevad tekstid, videod ja lingid teema käsitlemiseks vajalikud, ent mõnel juhul on lisatud ka lihtsalt täiendavaid materjale, mille abil teemat edasi arendada või süvendada. Sellisel juhul on need märgitud eraldi alajaotusesse, mis on tähistatud pealkirjaga „Lisaks” (joonis 4).

Õppematerjalid kursuses... / 3. Katoliiklus / → Tunni läbimiseks vajalikud materjalid

➔

Tunni läbimiseks vajalikud materjalid

- ▶ Lühikokkuvõte Eduard Profittlichist – video
- ▶ Märterpiiskop Eduard Profittlich
- ▶ Pühakuks kuulutamise protsess ja sellega seonduvad mõisted

Lisaks

- ▶ Kokkuvõte Eduard Profittlichi elust ja õndsakskuulutamise protsessist – video
- ▶ Eduard Profittlichi koduleht
- ▶ Profittlichi viimane kiri omastele
- ▶ Mis on ime?

Joonis 4. Vaade materjalidele.

3.2. Käsitletud teemad

Järgnevalt annan ülevaate valitud teemadest ning sellest, mis on juhtumitega kokku sobivad üldised teemad, mida saaks kohandada ka laiemal religioonilasel arutelul jaoks.

Õigeus on teemadena käsitletud ikoonide tähtsust ning viimase aasta jooksul aktuaalset Ukraina sõda ja kirikute rolli selles. Esimene teema kajastab midagi, mis on õigeus väga tähtsal kohal, ent mille kaudu on võimalik uurida ka pühade esemete rolli usklikel elus. Teise puhul on vahetu probleemikäsitlemise taga kaks olulisemat taustateemat – riigi ja kiriku suhe ning üksikisiku suhe usulise autoriteediga.

Luterluse esimene teema keskendub Anne Burghardti tööle ja tegevusele ning see võimaldab analüüsida naiste rolli kirikus ja kirikutöös, samuti naiste ordinatsiooni küsimust, mis on arvestatavas hulgas kirikutes aruteluteemaks. Teine teema (Urmas Viilma osalemine pandipakendi reklaamis) puudutab usulise ja ilmaliku sfääri kohtumise problemaatikat, ent samuti religioonidevahelist dialoogi sümbolika üle.

Katoliikluse puhul sai esimeseks teemaks valitud Eduard Profittlichi pühakuks kuulutamise protsess, mille kohta käivad aruteluteemad kätkevad endas küsimust usuliste tõekspidamiste kaitsmisest ning sellest, mida on inimesed valmis usu nimel tegema, aga ka usuliste eeskujude küsimust. Teise teemana kerkis esile arvamuste paljusus suures usuorganisatsioonis, mille sees esineb hulk eri arvamusi, mistõttu on ka analüüsiteema valitud nõnda, et võimaldab lisaks Eesti katoliiklaste hoiakutele käsitleda ka kiriku õpetuse ja südametunnistuse vahekorra temaatikat.

Baptistide suhtumist seksuaalsuhetesse (nii abieluelsestesse kui nt homoseksuaalsetesse) käsitlev teema sisaldab küsimust usklike väärtuskonfliktidest ilmaliku maailmaga, mis võib sallida nähtusi, mida kirikus või koguduses ei pruugita soosida. Noorsootööd puudutavate aruteluülesannete taustal on aga küsimused noorte ja religiooni suhtest ning sellest, kas, mil määral ja kuidas mõjutab moodne info- ja kommunikatsioonitehnoloogia usulise sõnumi edastamist, ka on selles valguses võimalik käsitleda jumalateenistuse ning vagaduslaadide küsimusi.

Nelipühilaste glossolaalia-teema kajastab ühest küljest midagi, mis on silmatorkavalt omane just nelipühi kogudustele, ent samas püstitab ka küsimusi usulise kogemuse ning -väljenduse temaatika kohta. Kõrvaline pole seejuures aga ka teemat läbiv käsitus jumalateenistuste ja muude usuliste kogunemiste olustikust ning seal valitsevatest ootustest ja hoiakutest. Viipekeelsete koguduste kaudu on võimalik avada erivajadusega inimesi puudutavaid küsimusi ning usukogukondade rolli erivajaduste toetamisel.

Vanausuliste puhtusrituaalide taga on küsimused oma ja võõra dünaamikast ning ühiskonnast erineva grupi kommete ja tavade tähendusest. Lisaks võib selle teema raames arutleda ka rituaalide tähtsuse üle. Teine, vaikset hääbumist käsitlev teema ühendab endas nii usukogukonna toimetulekut argiprobleemidega kui ka traditsioonide säilitamise ning etno-religioosse grupi säilimisega seonduvat.

Adventistide tervisliku eluviisi teema puudutab inimese füüsilise mina ja sellega seonduvate väljakutsete mõtestamist ning seda, kuidas usk mõjutab inimese argiseid toiminguid nagu näiteks toitumine, harjumused ja suhted teistega. Erakooli juhtumi põhjal on loogiline teha juttu usulisest haridusest ning maailmavaatelistest koolidest laiemalt. Lisaks sellele saab seda laiendades aga arutleda maailmavaadete üle ning analüüsida seda, kuidas maailmavaade mõjutab inimese eluvalikuid.

3.3. Õppematerjali kasutamine

Loodud õppematerjal on õpetajale eelkõige abivahend, mille kaudu õpilastele usuelus laiemaid küsimusi ja probleeme tutvustada ning mille abil õpilaste silmaringi laiendada. Kuna eesmärk on ka probleemküsimuste üle arutlemine, erinevate maailmavaadetega tutvumine ja oma vaadete üle reflekteerimine, eeldab õppematerjal õpetajalt konfessiooni sissejuhatuse tegemist. Seejuures on oluline, et õpetaja tutvustaks õpilastele ka konfessiooni eripärasid, sest kuigi olen õppematerjali valinud ka ühe teema, mis on konkreetsele konfessioonile omane, ei tähenda see seda, et selles konfessioonis ei ole muid olulisi aspekte, mida õpilastele tutvustama peaks. Konfessiooni eripärade tutvustamine on oluline juba seetõttu, et õpilastel ei tekiks konfessioonist ühekülgset ja tasakaalustamata arusaama.

Pärast seda kui õpetaja on konfessiooni sissejuhatuse teinud, on võimalik valida kahe alateema vahel, mida tunnis käsitleda. Sõltuvalt sellest, millised on tunni õpiväljundid ja kuivõrd põhjalikult õpetaja mingit teemat käsitleda tahab, on tal võimalik valida 1–4 küsimuse vahel, mida saab õpilastega tunnis kas arutada või mille põhjal õppeülesanne koostada. Juhtumianalüüsi küsimused eeldavad õpilastelt juhtumi kohta eelteadmisi ning nende kasutamine tunnis on kindlasti ajamahukam kui üldise diskussiooni küsimused. Üldise diskussiooni küsimuste puhul peavad õpilased oma eelteadmistele ja silmaringile tuginema, kuid need ei eelda teadmisi konkreetsest juhtumist või konfessioonist. Enne küsimus(t)e valimist oleks hea, kui õpetaja mõtleks ka kategooriale (analüütiline, narratiivne, maailmavaateline, kogemuslik), läbi mille tema teemat mõtestaks, et vältida olukorda, kus teemadele lähenetakse ainult ühest perspektiivist lähtuvalt, jättes kõrvale teised perspektiivid.

Selleks, et töö materjalidega oleks päriselt sisuline ja viljakas, tundub mulle mõistlik töötada korraka pigem vähemate kui rohkemate küsimustega ning vajadusel küsimusi oma klassi võimetele ja oskustele vastavaks kohandada. Kuigi küsimusi võib kasutada näiteks esseeteemadena, on need pigem siiski mõeldud ühiseks aruteluks klassis, mille eesmärk on õpilasi õpetaja valitud meetodite abil aktiivselt arutellu kaasata.⁴⁰

⁴⁰ Kaasamisest vaata pikemalt veel Chi & Wylie, 2014: 221–222.

Kokkuvõte

Gümnaasiumi usundiõpetuse kursuse „Eesti usuline maastik” tarvis loodud materjalid seitsme Eestis tegutseva kristliku konfessiooni kohta on koostatud eesmärgiga anda õpetajale ja õpilastele ainet, millele abil kõnealuseid konfessioone tundides lahata. Materjalide koostamisel on toetutud Rob Freathy jt loodud *RE-Searchers*’i metoodikale, mida on Eesti oludele sobivaks kohandatud.

Selle tulemusena on iga konfessiooni kohta valminud allikmaterjalide valik ning neli aruteluküsimust, mis vaatlevad konfessiooniga seotud juhtumite kaudu olulisi teemasid või vastavale konfessioonile omaseid õpetuslikke seisukohti. Eelistatud on ühiskondlikult laiemat vastukaja pälvinud juhtumeid või teemasid, mis puudutavad suuremaid rahvahulki. See ei tähenda aga, et neid erijooni võiks pidada kuidagi vastavale konfessioonile ainuomasteks või mitte kedagi teist puudutavateks. Õpetaja abistamiseks on iga konfessiooni kohta lisatud ka näidisülesanne.

Töö põhirõhk pole seejuures faktoloogia kordamisel, vaid aruteluks ja aktiivõppeks sobivate probleemküsimuste püstitamisel. Faktiline materjal jääb õpetaja ette valmistada ning seetõttu ei ole käesoleva projekti raames koostatud materjalidesse lisatud ka mehhanisme teadmiste kontrolliks – see ei ole lihtsalt käesoleva töö eesmärk.

Allikmaterjalidena on töös võimalikult suures ulatuses kasutatud autentset materjali, ehk tekste ja audiovisuaalset materjali, mis pole loodud õppeotstarbel. Sääraste materjalidega kokkupuutumine aitab edendada õpilaste kriitilise mõtlemise oskust ning luua seoseid õpitava ning igapäevaelu vahel, taotledes sellega ka usundiõpetuse ainekava eesmärke.

Bibliograafia

Aktuaalne Kaamera 27.09 (2022). *ETV*. <https://jupiter.err.ee/1608716872/aktuaalne-kaamera-ilm>.

Al Azri, R. H. & Al-Rashdi, M. H. (2014). The Effect of Using Authentic Materials in Teaching. *International Journal of Scientific & Technology Research*. 3(10), 249–254.

Au, I. & Ringvee, R. (2007). *Usulised ühendused Eestis*. Tallinn: Allika.

Chi, M. T. H. & Wylie, R. (2014). The ICAP Framework: Linking Cognitive Engagement to Active Learning Outcomes. *Educational Psychologist*. 49(4), 219–243.

Dennis, J. & O'Hair, M. J. (2010). Overcoming Obstacles in Using Authentic Instruction: A Comparative Case Study of High School Math & Science Teachers. *American Secondary Education*. 38(2), 4–22.

Ehala, M. & Kitsnik, M. (2011). *Praktiline eesti keel. 10. klass. 1. vihik*. Tallinn: Künnimees.

EMK (2023). Keskkonverentsi otsus. Eesti Metodisti Kirik. <https://www.metodistikirik.ee/2023/03/18/keskkonverentsi-otsus/> (vaadatud 16.04.2023).

Freathy, R. & Freathy, G. (2013). FORUM: Initiating Children into Hermeneutical Discourses in Religious Education: A Response to Rachel Cope and Julian Stern. *Journal for the Study of Spirituality*. 3(2), 156–167.

Freathy, R. & Freathy, G. (2013). RE-searchers: a dialogic approach to RE in primary schools. *Resource* 36(1), 4–7.

Freathy, R. & Freathy, G. (2014). The RE-searchers: promoting methodologically oriented RE in primary schools. *RE Today*. Summer 14, 50–51.

- Freathy, R. & John, H. C. (2019). Religious Education, Big Ideas and the study of religion(s) and worldview(s). *British Journal of Religious Education*. 41(1), 27–40.
- Freathy, G., Freathy, R., Doney, J., Walshe, K., Teece, G. (2015). *The RE-searchers: A New Approach to Religious Education in Primary Schools*. Exeter: University of Exeter.
- Freathy, R., Doney, J., Freathy, G., Walshe, K., Teece, G. (2017). Pedagogical Bricoleurs and Bricolage Researchers: The case of Religious Education. *British Journal of Educational Studies*. 65(4), 425–443.
- Gilmore, A. (2007). Authentic materials and authenticity in foreign language learning. *Language Teaching*. 40, 97–118.
- Gümnaasiumi riiklik õppekava (2023). *Riigi Teataja*, 08.03.2023. <https://www.riigiteataja.ee/akt/108032023006>
- Halme, L., Parviola, J., Sjöblom, T., Vaaramo, R., Ringvee, R., Valk, H. (2010). *Usundid. Müüdid. Jumalad. Tavad. Sümbolid*. Tallinn: Koolibri.
- Hiiemäe, R. (2019). *Usulised ja vaimsed õpetused Eestis*. Tallinn: Varrak.
- Hindre, M. (2022). Viilma reklaamist: ma ei ole usku vahetanud. *ERR Uudised*. <https://www.err.ee/1608746683/viilma-reklaamist-ma-ei-ole-usku-vahetanud>
- HTM, TLÜ, TÜ (2017). *Õpikäsitusest ja selle muutumisest. Elukestva õppe strateegia 2020 1. eesmärgi selgituseks*. Paide, Tallinn, Tartu.
- Kaiser, C. (2010). Redrawing the Boundaries: A Constructivist Approach to Combating Student Apathy in the Secondary History Classroom. *The History Teacher*. Vol. 43, No. 2, 223–232.
- Kõiv, K. (2010). *Sotsiaalainete valdkondlik loiming*. Vaadatud 08.10.2022. Haridus- ja Noorteamet. Õppekava infoportaal. <https://oppekava.ee/sotsiaalainete-valdkondlik-loiming/>
- Newmann, R. & Wehlage, G. (1993). Five standards of authentic instruction. *Educational Leadership*. 50 (7), 8-12.

- Preston, S. D. & de Waal, F. B. M. (2002). Empathy: Its ultimate and proximate bases. *Behavioral and Brain Sciences*. 25, 1-72.
- Saul, T. (2012). *Õppejõudude autentsuse avaldumine õpetamisest (Tallinna Ülikooli õppejõudude näitel)*. Seminaritöö. Tallinna Ülikool, andragoogika osakond. <https://andragoogika.tlu.ee/autentsus-opetamises/>.
- Schihalejev, O. (2015). Elatud usust ja õpiku usust. *Kirik ja Teoloogia* 195. <https://kjt.ee/2015/09/elatud-usust-ja-opiku-usust/>.
- Schihalejev, O. & Jürgenstein T. (2012). Usundiõpetuse ainekava: taust, teemad, võimalused ja rõhuasetused gümnaasiumis. *Gümnaasiumi valdkonnaraamat USUNDIÕPETUS*. (1–11). Tallinn: Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Vahre, L., Siilaberg, A., Laar, M. (2014). *Üldajaloo lugemik gümnaasiumile*. Tallinn: Maurus.

Summary

Instructional Materials for the Course „Estonian Religious Landscape“ Based on Seven Denominations

Despite the existence of materials and textbooks for other religious education courses, there are no publicly available materials designed for the course "Estonian Religious Landscape". To address this issue, seven denominations were selected, including Lutheranism, Orthodoxy, Catholicism, Baptism, Pentecostalism, Old Believers, and Adventism, for which instructional materials were created. These denominations were chosen due to their distinctive characteristics, which made them easier to understand and compare for upper secondary school students. However, it should be noted that the selection was limited due to the project's scope, which prevented the creation of materials for the entire course.

Two subtopics per denomination were chosen to help students understand the denomination's teachings and practices. One subtopic focused on a case or theme related to the denomination, which had received wider public attention. The other subtopic explored a question or nuance that related specifically to the denomination's teachings or traditions. The instructional materials were based on authentic material, including news articles, opinion pieces, writings and videos from religious believers (both clergy and laity), public social media posts, and other similar sources.

In creating the instructional materials, the principle of not duplicating existing materials or including historical or educational overviews was followed. Instead, the focus was on analysis, which would help students understand the broader context of the denomination's teachings and practices. This approach should be effective and sufficient, as teachers with professional training should not have difficulty presenting factual information. Regarding each topic, four discussion questions were created of which two are concerned with the specific case study in mind and the other two to provide ideas for an exchange of thoughts concerning a wider theme or issue prevalent in religion or society. The questions are provided for the purpose of sparking discussion or debate in the classroom, not as means of checking the students' factual knowledge.

The theoretical basis for the present work and provided materials is derived from the RE-Searchers approach by Rob Freathy, Giles Freathy, Jonathan Doney, Karen Walshe and Geoff Teece, as presented most clearly in the book „The RE-searchers Approach: Exemplifying Big Ideas about the study of religion(s) and worldview(s)“ and also in various articles published from 2013 to 2019. Although the original RE-Searchers approach was designed for primary school pupils in the United Kingdom, it’s foundation can be adapted to different cultural and societal context. The original method views religion from four different perspectives (analytical, narrative, personal and experiential), which were left mostly unchanged when adapted to the Estonian context and older students. The main exception to this would be the downplaying of the participatory dimension and replacing it with an analysis of (possible) experiences of religious people to better reflect the lesser role and diversity of religion in Estonian society.

The instructional materials are made publicly available online. These materials should provide a valuable resource for teachers and students, as they seek to understand the religious diversity present in Estonia. Hopefully the materials will raise awareness among students, encourage critical thinking, and foster greater understanding and tolerance towards different religious traditions.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marietta Alliksaar,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Õppematerjalid kursusele „Eesti usuline maastik“ seitsme konfessiooni näitel“ mille juhendaja on dr. Olga Schihalejev, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Marietta Alliksaar
26.04.2023